

Baltazár Színház – látványterv, minusplus_architects, www.minusplus.hu

Embe® és környezete

A hároméves „vonalas” (on-line) napilap, az epiteszforum.hu másodszer jelenik meg nyomtatásban. Egy évvel ezelőtt a *Kritika* havi folyóirat decemberi mellékleteként, most az *Élet és Irodalom* hetilapban válik pillanatra kézzelfoghatóvá.

Fontos a *kritika*, de a hangsúly az *életen* van, s továbbra is a *közéltésen*. E közéletés régi eszköze az építészet – és egyre mindennapibbá váló médiuma a világháló. A tavalyi összeállítás hasonló módon válogatás volt a korábbi frissítésekből, az *Építészfórum*ból. Cikkek, interjúk, melyekből alternatívák sejtnek föl, a sokféleség kezelésének technikái. Röviden: *közéltések a demokráciához*. Aminek valóban rengeteg módja van, és e folyamatnak nincs olyan ága-boga, ahol ne játszana szerepet az építészet, életünk téri kerete. Mindez törődést, sok-sok figyelmet kíván, aminek egyik „segédeszköze” a sajtó, akár papíron, akár a képernyőn. Legyen szó *építésről* és *építészetről* – a legtágabb értelemben.

Csak hogy a mai szóhasználatban eleve gondot okoz, hogy összemossódik az építés s az építészet, pedig két különböző fogalom – lásd angolul: *to build*, illetve *architecture*. A magyarban szótövek azonos, annyi mint: *ép*. Az ebből képzett szavak viszont nem kizárólag új dolgok létrehozását jelentik, hanem – ahogy arra *nyelvész*ként már több évtizede rámutatott a tudós építész, Vidor Ferenc – azt a tevékenységet, amikor *ép*-pé teszünk valamit, *ép*-ítjük környezetünket, *ép*-ítészként átfogó módon viseljük gondját. Az építésügy tehát igen hasonlatos fogalom az egészségügyhöz, amiből egyenesen következik, hogy a legtöbb esetben gyógyítóként: ápolóként és orvosként kéne működnie annak, aki épít, netán építész. Viszont egyre nyilvánvalóbb, hogy e célhoz egyáltalán *nem új, kicsicsázott betonkolosszusok*, felhőkarcolók és plaza-dobozok *sorozatgyártásán* keresztül vezet az út, de nem is kizárólag *régi házak, utcák, terek „történetileg hű” kireparálásán*, hiszen e szélsőségek nap mint nap az élő emberről feledkez(tet)nek meg.

Ilyesmit mond interjújában a Holland Építészeti Intézet (NAI) igazgatója, Aaron Betsky: „Az építésznek maradvány épületeket akarnak

építeni, tökéletes épületet – emlékművet – akarnak tervezni, mert ez következik az építészet történetéből és az építészet definíciójából. Az emberek ilyen házakban élnek, miközben életük folytonosan változik. Felőnének, gyerekeik lesznek, megváltozik a gondolkodásuk.” Nálunk csírájában szintén jelen van ez a változás, leginkább a fiatalabb építészek gondolkodásában. A fenti színes ábrán például a Baltazár Színház terve látható: sérült emberekből álló professzionális társulat állandó műhelye és játszótere helye (a terv megvalósítása nincs napirenden). Nem új épület, a tervezők meglévő ipari csarnokban teremtenék meg a dráma-folyamat, a színi-játék terét, s erősen koncentrálnak arra, hogy már a téralakítás megragadja a belépőket. Nem közhelyes, elhasznált manírok visszabőfőgős utánzásával, hanem például a mozgás-mozgatás átélésével. A tervezők Alexa Zsolt, Rabb Donát és Schreck Ákos, három építész, akik csak a közelmúltban diplomáztak, s már végzős éveik alatt megalakították a Minusplus irodát.

A nevet – minusplus – érdemes izlelgetni, mert nyelvi lelemény, azonnal fölfogható iránymutatóként. Tudatos elhelyezkedést mutat zaklatott világunkban, az építészetrel létrehozott, és *rémitményekkel* egyre gyakrabban megvert környezetben. Minusplus – vagyis nincs kivonás hozzáadás nélkül – nincs hozzáadás kivonás nélkül. Ha valamit teremteni óhajtunk, akkor annak megvan az ellentételezése – tehát az *ára*, nem anyagi értelemben. Építészeti terv esetében nagy szellemi befektetés, rengeteg közös eszmecsere mellett sok-sok fejtörés és meditálás, meg vázlatok, rajzok, képek kidolgozása, egybefűzése, komponálása, s mindezek támogatása szavakkal, mondatokkal. Munkálkodás fejben, papíron, képernyőn, makettezve – miközben nem lehet nem figyelni a világra!

Komplexitás – sokoldalúság, s a tervezés mellett szükséges az építés folyamatának érzékelése, folyamatos gyakorlása. A Minusplus szerencsés kompánia – a három építész mint hallgató, még diplomázás előtt megnyerte a pályázatot, s ezt követően a megbízást a csornai Arany János Általános és Speciális Szakis-

kola tervezésére, melynek építése befejezéséhez közeledik. „Tutor”-uk már a pályázat során Karácsony Tamás építész volt, egyetemi mesterük. Egy fontos megjegyzés: a mesterekre azért is szükség lehet, mert a fiatal tervezők még nem jogosultak a terv aláírására. *Bizalmi kapcsolat*, amikor a mester irányítja, ellenőrzi a munkát, miközben önállóságot ad a tervezéshez, az első szárnypróbálgatásokhoz. Egész-séges indító löket. Ellentétben a hazánkban szegycmenteljesen burjánzó eljárással, amikor külföldi tervező, aki sok esetben a pénzt hozó megbízó csatolt része, tekintélyes summát fizet a *magyar strómannak*, a tervet aláíró építésznek. Aki még annyit se tesz, hogy felhívja a figyelmet: a helyi viszonyok közepette a készülő terv rossz, idegen a hazai környezettől, egyáltalán nem kéne megvalósítani.

Szó sincs arról, hogy a külföldi építészek magyarországi működése ellen lennének. Sőt örülnék annak, ha az illetékes hivatalok nem vacakoltak volna mostanáig a lehetőség megteremtésével, amikor az EU-csatlakozás miatt már muszáj, s ezért most kapkodás van. Néhány külföldi építészműhely egyébként jelen van, a legismertebb a holland *Eric van Egeraat Architects* (EEA), s nemrég nyílt egy újabb holland gyökerű iroda, a *Roelvelde Sikkes Architects*. Ennek hága anyacégénél dolgozott évek óta Szalay Judit Annamária építész, aki tavaly egy pályázati kiírást fölfedezett az *Építészfórumon*. Helyezést értek el, s e sikerük is hozzájárult, hogy megalapították a budapesti irodát Szalay vezetésével. Nemrég megnyertek egy újabb magyar pályázatot, ennek tervlapjai is megtekinthetők az *Építészfórumon*. S villany-folyóiratunk több hasonló *közvetítői, közéleti* sikert ért el nemzetközi pályázatok magyar szereplőivel (például: Színház a Deseda tó partján, e melléklet III. lapján).

Változik tehát az építészek gondolkodása, s az új generáció remélhetőleg egészen más úton indul el. Csak így közeledhetünk ahhoz, hogy városban és falun gyakrabban kerüljön harmóniába embe® és környezete, virtuálisan és valóban egyaránt.

Vargha Mihály

II.

„Az építészet kulturális kérdés”

Ma már sokkal szigorúbban oda kellene figyelni arra, hogyan használjuk a földet, s hogyan használjuk fel ismét a már beépített területeket ahelyett, hogy újabb szabad területeket elfoglalva kockákat építsünk, amelyeket majd minden oldalról fűtenünk és hűtenünk kell. A föld „csinálásának” történelmi kényszeréből következően az *építészet nem luxus, hanem szükséglet. A teret közösségi jószágnak kell tekinteni.*

III.

A lovagok, akik azt mondják: Mi

...a szakmai diskurzusokban előkelő helyet foglal el az afölötti lamentálás, hogy a *laikusok „nem értik”, miről beszél az építész*, hogy Magyarországon mennyire hiányzik az általános vizuális műveltség. Pedig lehet, hogy ez a probléma megkerülhető, bár hozzá kell tenni, ez nagy nyitottságot és erőfeszítést igényel a szakma részéről – aminek jelenlegi általános állapotára a felelősségteljes cselekvés kevésbé jellemző. Tegyük fel, hogy nem a hegy megy Mohamedhez. Tegyük fel, hogy nem az emberek tanulnak meg építészül beszélni, hanem az építészek megtanulnak emberül beszélni.

V.

Közterek alakítása a fővárosban

Nem könnyű huszonkilencedik alvállalkozóként *generalista* szerepet játszani, vagy legalább arra törekedni. Mérhetetlenül sok konfrontációval és frusztrációval jár, amikor öntörvényűen működő szakágak között szeretnének rendet rakni. Mégsem tudok szabadulni attól a gondolattól, hogy az *utcák-terek művészete egyfajta Gesamtkunst*, amit semmiképpen nem a fordulási sugarkból, fázisidőkből, plakátbérleti szerződésekből kell levezetni. Meggyőződésem, hogy ennél átfogóbb szándékokat is képviselni kell valakinek.

VI.

A város képei

A plurális városi tér tervezését célul maguk elé kitűző városépítészeti koncepciók a *keveredésre, a találkozásra, az emberek sokféleségére helyezik a hangsúlyt, és olyan multifunkcionális terek létrehozására törekvesznek, amelyek elbontják a társadalmi határként megmerevedő fizikai határokat, és megszüntetik a térbeli szegregációt. Az ideálisan működő köztér a maga fizikai valóságában az egyetlen olyan hely lehet, amely nem rendelkezik a mindenfajta virtuális helyre és a fizikailag létező köztér történeti megjelenéseinek túlnyomó többségére olyannyira jellemző szűrőkkel, amelyek társadalmi, gazdasági, ideológiai skálák mentén választják el azokat, akik bejöhettek, azoktól, akik nem.*